

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	5
ПЕРЕДМОВА	6
ГЛАВА 1	
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ	
ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА	
ЩОДО ПОРУШЕННЯ ПОРЯДКУ В'ЇЗДУ НА ТИМЧАСОВО	
ОКУПОВАНУ ТЕРИТОРІЮ УКРАЇНИ ТА ВИЇЗДУ З НЕЇ	8
1.1. Методологічні дослідження кримінальної відповідальності щодо порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї	8
1.2. Історико-правовий аналіз кримінальної відповідальності за порушення порядку в'їзду на територію України та виїзду з неї	17
1.3. Застосування міжнародного досвіду щодо встановлення кримінальної відповідальності за порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію та виїзду з неї	32
<i>Висновки до розділу 1</i>	43
ГЛАВА 2	
ЕЛЕМЕНТИ, ОЗНАКИ СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ	
ТА ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ ПОРУШЕННЯ	
ПОРЯДКУ В'ЇЗДУ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНУ	
ТЕРИТОРІЮ УКРАЇНИ ТА ВИЇЗДУ З НЕЇ	46
2.1. Об'єктивні ознаки порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї	46
2.2. Суб'єктивні ознаки порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї	72

2.3. Особливості кваліфікації порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї	117
2.4. Кримінальна відповідальність за порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї	141
<i>Висновки до розділу 2</i>	150
ПІСЛЯМОВА	160
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	165

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

- АР – Автономна Республіка
- ГПУ – Генеральна прокуратура України
- ДПС – Державна прикордонна служба
- КК – Кримінальний кодекс
- КПК – Кримінальний процесуальний кодекс
- КУпАП – Кодекс України про адміністративні правопорушення
- МВС – Міністерство внутрішніх справ
- МЗС – Міністерство закордонних справ
- НПУ – Національна поліція України
- СРСР – Союз Радянських Соціалістичних Республік
- УРСР – Українська Радянська Соціалістична Республіка
- ФРН – Федеративна Республіка Німеччина

ПЕРЕДМОВА

Україна згідно з Основним Законом є суверенною і незалежною державою. Суверенітет України поширюється на всю її територію, яка в межах наявного кордону є цілісною і недоторканою. Перебування на території України підрозділів збройних сил інших держав з порушенням процедури, визначеної Конституцією та законами України та іншими міжнародно-правовим актами є окупацією частини території суверенної держави України.

За чинним законодавством тимчасово окупованою територією є: 1) суходпутна територія АР Крим і міста Севастополя, внутрішні води України цих територій; 2) внутрішні морські води й територіальне море України навколо Кримського півострова, територія виключної (морської) економічної зони України вздовж узбережжя Кримського півострова та прилеглого до узбережжя континентального шельфу України, на які поширюється юрисдикція органів державної влади України відповідно до норм міжнародного права, Конституції та законів України; 3) повітряний простір над цими територіями.

У зв'язку з агресивними діями Російської Федерації, територія Автономної Республіки (АР) Крим і відповідна територія Луганської та Донецької областей нині окуповані. Згідно із Законом України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15 квітня 2014 р. № 1207-VII, чинний Кримінальний кодекс (КК) України доповнено ст. 332¹, що регламентує відповідальність за порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї.

Зважаючи на досить значну кількість зовнішніх і внутрішньодержавних дестабілізаційних чинників, уведення до КК України відповідальності за зазначені вище дії є доцільним. Зазначене зумовлене, передусім, недосконалістю положень КК України в аспекті відповідальності за порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї та

браком ґрунтовних наукових напрацювань з питань протидії досліджуваному злочину.

Певні аспекти кримінальної відповідальності за діяння, передбачені ст. 332¹ КК України, і схожі за сутністю діяння були предметом наукових досліджень учених-криміналістів, і саме вони мають значну наукову і практичну цінність, проте не містять окремого комплексного дослідження питань кримінальної відповідальності за порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї.

Поза увагою зазначених науковців залишилися питання: розмежування дій, що становлять об'єктивну сторону цього злочину; момент закінчення вказаного злочинного діяння; не сформовано єдиного підходу до тлумачення визначення терміну «інтереси держави щодо відповідальності за порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї»; не досліджено можливість учинення дій з корисливих або інших особистих інтересів тощо. Таким чином, ситуація щодо відповідальності порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї зумовлена постійними змінами, які вносять до законодавства, а також новизною окресленої проблематики в кримінально-правовій практиці нашої держави.

При обґрунтуванні окремих наукових положень та висновків використані дані Національної поліції України, узагальнення матеріалів практики та результати анкетування працівників слідчих й оперативних органів НПУ щодо питань кримінальної відповідальності за порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї.

Сподіваємось, що ця праця не залишиться без уваги наукової спільноти, діючих та майбутніх практичних працівників, виявиться корисною для читачів, сприятиме покращенню практики запобігання злочинності в країні та у її регіонах. І нехай її результати стануть посильним внеском у настання миру, злагоди та процвітання у нашій державі шляхом зміцнення і ній законності і правопорядку.

ГЛАВА 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ПОРУШЕННЯ ПОРЯДКУ В'ЇЗДУ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНУ ТЕРИТОРІЮ УКРАЇНИ ТА ВИЇЗДУ З НЕЇ

1.1. Методологічні дослідження кримінальної відповідальності щодо порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї

Розпочинаючи дослідження кримінальної відповідальності за порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї, необхідно визначити його теоретичні засади. Передумови цього дослідження мають охоплювати наукові праці та публікації, присвячені вивченню історичного розвитку кримінальної відповідальності за порушення порядку в'їзду на територію України та виїзду з неї, формування законодавчого визначення складів злочинів цього виду в різні періоди розвитку кримінального права України, а також наукову літературу з історії кримінального права, історії держави і права України тощо.

Теоретичні передумови дослідження є основними підвалинами успішної та результативної роботи. Вивчення їх надасть можливість визначити основну літературу за темою, правильно опрацювати її з максимальною продуктивністю, а раціональний вибір методології дослідження забезпечить структурованість, чіткість і послідовність викладу матеріалу для аргументування обраних позицій та обґрунтування висновків.

Крім того, передумови здійснення дослідження порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї повинні полягати в: 1) наявності повного й усебічного знання про сучасний стан наукових розробок з питань порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї і суміжних із ним посягань (як вітчизняний, так і зарубіжний досвід); 2) умінні критично аналізувати наявну інформацію та зіставляти попередні знання з новими; 3) окреслювати перспективи розроблення проблематики в подальших дослідженнях.

Кримінальну відповідальність за порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї було встановлено порівняно нещодавно. Так, згідно із Законом України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15 квітня 2014 р. № 1207-VII, чинний КК України доповнено ст. 332¹, що регламентує відповідальність за зазначене суспільно небезпечне діяння.

Саме тому теоретичним підґрунтям роботи стали праці, у яких досліджено питання кримінальної відповідальності за порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї, таких науковців: В.І. Антипова, Б.В. Бабіна, Ю.О. Данилевської, З.А. Загинеї, Л.Ю. Капітанчук, Ю.Б. Курилюка, М.А. Магеррамова, Т.Є. Огнева, а також іноземних учених, які висвітлювали питання щодо окупованих територій (К. Белламі, К. Жиффар, Е. Ейхенвальд, Д. Клоерт, Я. Серковська-Монка, Е. Старк).

Праці цих науковців тісно пов'язані з проблематикою нашого дослідження, однак вони не містять окремого комплексного дослідження питань кримінальної відповідальності за порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї.

У цьому контексті важливе значення має робота В.І. Антипова, присвячена кваліфікації порушень порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї. У ній висвітлено зміст ознак нового складу злочину, передбаченого ст. 332¹ КК України.

Проаналізовано його об'єктивні та суб'єктивні ознаки, а також судову практику. Виявлено колізії окремих норм законодавства та проблеми правозастосовної практики, розроблено відповідні рекомендації для їх подолання. Автор доходить висновку, що об'єктивна сторона розглядуваного складу злочину характеризується особливостями правового режиму тимчасово окупованих окремих районів Донецької та Луганської областей і півострова Крим, а отже, відмінностями порядку в'їзду на ці території (виїзду з них). Згідно з результатами аналізу судової практики, основна проблема в процесі кваліфікації вчиненого полягає у встановленні такої ознаки суб'єктивної сторони складу злочину, як спеціальна мета – заподіяння шкоди інтересам держави. Для уникнення помилок у кваліфікації відповідних діянь доцільно, на думку автора, викласти диспозицію ч. 1 ст. 332¹ КК в такій редакції: «В'їзд на тимчасово окуповану територію України чи виїзд з неї в порушення встановленого порядку, якщо такі дії вчинені з метою протидії відновленню в межах тимчасово окупованої території конституційного ладу України» [5, с. 138].

Вагомий внесок у розроблення аналізованої теми зробила Ю.О. Данилевська в праці «Порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї: питання обґрунтованості криміналізації». Дослідниця розглянула питання обґрунтованості криміналізації порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї в аспекті дотримання принципів криміналізації під час встановлення кримінальної відповідальності за такі діяння. На її думку, недотримання принципів криміналізації під час встановлення кримінальної відповідальності за порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї призвело до необґрунтованої криміналізації таких дій, що не тільки перешкоджає забезпеченню ефективного використання цієї норми, а й вимагає виключення ст. 332¹ із КК України [56, с. 170].

Науковець Т.С. Огнев у своїй праці «Незаконна міграція: кримінально-правові та кримінологічні аспекти» проаналізував проблеми теоретичного обґрунтування та практики застосування

норм Особливої частини КК України, які забезпечують протидію незаконній міграції, у контексті відповідності національного законодавства вимогам міжнародних договорів. Автор обґрунтував, що з метою підвищення ефективності кримінально-правової протидії незаконній міграції та з огляду на досвід кримінального законодавства країн – членів Європейського Союзу віднесення злочинів, передбачених ч. 2, 3 ст. 332 та ч. 2, 3 ст. 332¹ КК України, до переліку тих злочинів, які, у разі вчинення їх уповноваженою особою від імені та в інтересах юридичної особи, є підставою застосування до такої юридичної особи заходів кримінально-правового характеру. Крім того, запропоновано положення щодо необхідності врахування практики Європейського суду з прав людини як під час кримінально-правової кваліфікації злочинів, що посягають на порядок суспільних відносин у сфері забезпечення недоторканності державних кордонів, так і під час застосування заходів кримінально-правового характеру за вчинення злочинів, передбачених ст. 332, 332¹ КК України [137, с. 132]. На думку дослідника, норми адміністративного і трудового законодавства є обов'язковими додатковими підставами кваліфікації злочинів, передбачених ст. 332, 332¹ КК України [147, с. 4–17].

Слід акцентувати увагу на дослідженні Б.В. Бабіна «Кваліфікація адміністративних правопорушень у сфері правового режиму тимчасово окупованих територій». Учений висвітлює наявні проблеми у сфері адміністративно-правової відповідальності за порушення правового режиму тимчасово окупованих територій. Він характеризує зміст порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї та порушення режимних правил у контрольних пунктах в'їзду-виїзду. У роботі визначено специфіку національного законодавства, що встановлює відповідний режим, окреслено його недоліки й інші обставини, що ускладнюють кваліфікацію відповідних правопорушень.

У своїй праці дослідник зауважив, що Уряд України питання відвідання іноземцями тимчасово окупованих територій не регламентує, що становить порушення вимог Закону № 1207-VII.

Утім МЗС України в офіційному повідомленні від 10 червня 2014 р. зазначало, що в'їзд іноземців та осіб без громадянства на тимчасово окуповану територію та виїзд з неї допускаються лише за спеціальним дозволом через контрольні пункти в'їзду-виїзду. Іноземцям із держав з візовим порядком в'їзду за отриманням візових документів запропоновано звертатися до дипломатичних представництв або консульських установ України за кордоном. Іноземці з держав з безвізовим порядком в'їзду можуть перебувати на тимчасово окупованій території України виключно за умови перетинання державного кордону у встановлених пунктах пропуску через державний кордон України з проставлянням відповідних відміток у паспортних документах або імміграційних картках. Станом на момент повідомлення МЗС України «відповідний проект порядку в'їзду іноземців та осіб без громадянства на тимчасово окуповану територію, розроблений Адміністрацією ДПС, перебуває на погодженні в причетних центральних органах виконавчої влади» [15], проте досі його так і не схвалено.

Визначальним поняттям у контексті дослідження кримінальної відповідальності за порушення порядку в'їзду на територію України та виїзду з неї є безпосередньо склад злочину як сукупність об'єктивних і суб'єктивних ознак, а тому першочергового вивчення потребує власне склад злочину, передбачений ст. 332¹ КК України, й особливості законодавчого закріплення його ознак. Водночас дослідження його на належному рівні можливе лише за умови комплексного використання загальнонаукових і спеціально-наукових методів.

Саме тому методологічні передумови здійснення цього дослідження полягають у правильному виборі методів, принципів, форм і способів науково-дослідної діяльності. Залежно від сутності вихідних методологічних принципів, на яких ґрунтується правове мислення, тип правової культури, відбувається не тільки наукове пізнання права, а і його практичне втілення в реальну площину життя. Крім того, методологія правознавства нерозривно пов'язана з пріоритетними в суспільстві принципами правової доктрини,